

BAKA ISTVÁN

Újító klasszicizmus?

Arszenyij Tarkovszkij verseivel először fia, Andrej Tarkovszkij „Tükör” című filmjében találkoztam. A magyar változathoz csak nyersfordítások készültek, ezért a magyar nézők számára a versek kicsit elsikkadtak, „hangzó illusztrációnak” tetszettek a csodálatos képek mellett. Holott Arszenyij Tarkovszkij nagy költő. Erre a felismerésre azonban magam is csak néhány évvel később jutottam, amikor Szőke Katalin, a szegedi bölcsészkar orosz tanszékének tanára kölcsönadta a költő „Zimnyij gyeny” (Téli nap) című kötetét. A friss élmény hatására le is fordítottam belőle két verset, s ezek megjelentek a Tiszatájban. Mégis, az igazi találkozásra – mivel ebben az időben a régebbiről ismert Viktor Szoszнора költészete foglalkoztatott – két évvel később került sor. Ekkor olvastam át alaposabban Arszenyij Tarkovszkij 1982-ben kiadott válogatott verseit, s meglehetősen szerénytelenül vállalkoztam első magyarországi kötetének összeállítására és lefordítására, ám az Európa Kiadónál szívesen fogadták ajánlkozásomat, s a könyv a következő évben el is készült, megjelenése 1988-ban várható.

Arszenyij Tarkovszkij nemzedékekkel idősebb nálam (1907-ben született), személyesen nem ismerem, mégis, még sohasem találkoztam olyan idegen nyelvű költővel, akinek minden gondolatával, minden képével ennyire azonosulni tudtam volna, akinek átültetése annyi és akkora kinnal-örömmel járt, mintha ugyanezzel az erőfeszítéssel új verseket sikerült volna írnom. Tarkovszkij embert-természetet egységben látó panteizmusa ugyanolyan közel áll hozzám, mint a hagyományon belül, szinte észrevétlenül, ám minden nagyhangú avantgardizmusnál eredetiben újító klasszicizmusa. Újító klasszicizmus? Lehetséges ez? Ha lehetetlen, Tarkovszkijnek akkor is sikerült.

Természetben szabadság
Nincs, bármily szabadon
Választja téli rabság
Béklyóit a vadon.

(Téli erdő)

Olvasom (és fordítom), és megborzongat a gondolatnak a klasszikusan zárt forma által örökérvényűvé emelt meghökkentő újszerűsége. Tarkovszkij a hagyományos formákban érzi otthon magát, de amit bennük mond, nem is csak a jelennek, hanem egy még alig sejlő távoli jövőnek szól. A fák türelme és örök jelenléte van bennük, ahogy „Fák” című gyönyörű költeményében vallja:

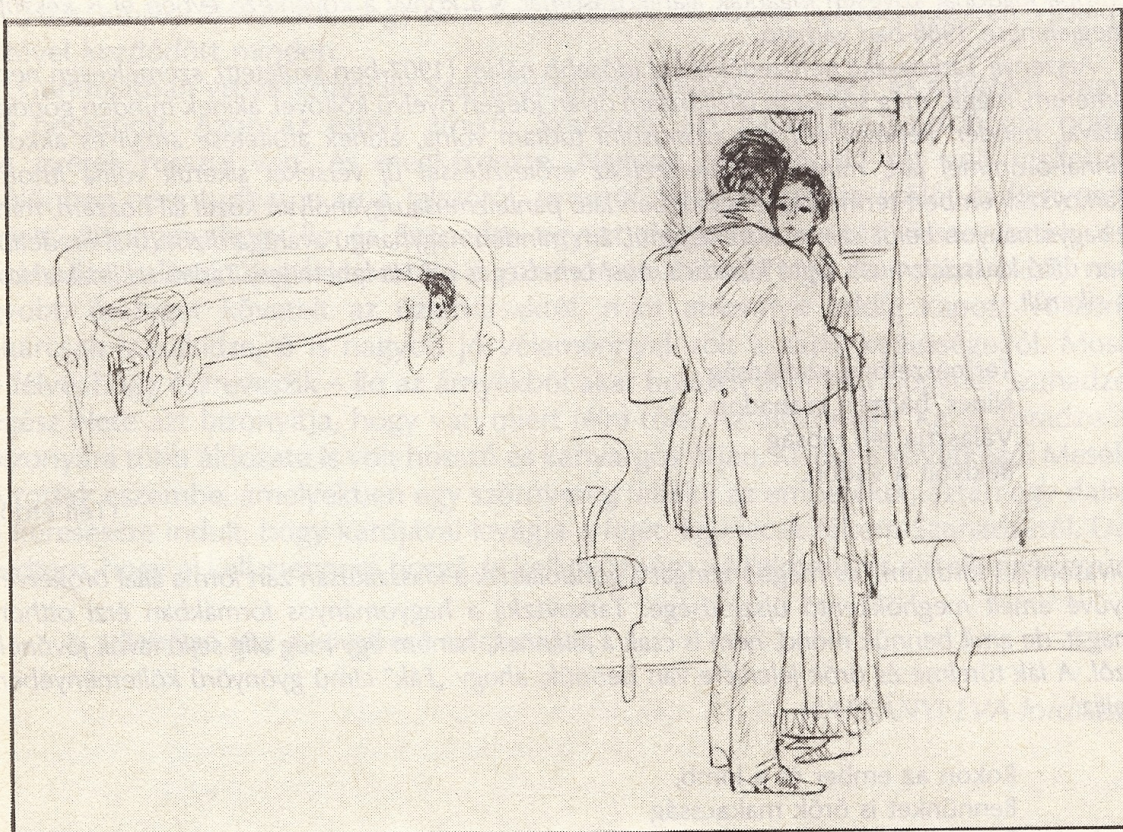
Rokon az ember és a lomb,
Bennünket is örök makacsság
Taszít a mennyei magasság
Felé, akárcsak a vadont.

Eszményekhez, emberekhez való hűsége is példamutató. Elismeri, de képtelen elfogadni az emberi élettel labdázó irracionális, a sors döntéseit. Ezért olyan megrendítőek Cvetajeva emlékének szentelt versei. A rajongó fiatalember rövid ideig ismerhette csak a nagyszerű költő-asszonyt, de emlékéhez, az általa megtestesített értékekhez mindmáig hűséges maradt. Orfeuszi az az erőfeszítés, amellyel újra és újra visszaperli őt a haláltól.

Mily boldogság, mit tőlem elraboltak!
Ha az a szörnnyű év itt ér velem,
Nem „fej vagy írás” döntött volna rólad,
Nem alkudoztak volna lelkedem.

(Sötétedik)

A fiú életműve már lezárult, az apa, a nyolcvanéves Arszenyij Tarkovszkij még köztünk él, s egyre több jele van annak, hogy a szovjet kulturális élet megújulása meghozza neki azt a régen kiérdemelt figyelmet és megbecsülést, amiben eddig alig lehetett része, hiszen első verseskötete is csak 1962-ben, ötvenöt éves korában jelenhetett meg. Örömmel és büszkeséggel tölt el, hogy e nagy költő magyarországi bemutatásában részt vállalhattam, s megvallom, hogy amit ehhez magamból kölcsönöztem, annak háromszorosát kaptam vissza tőle.

Illusztráció Ivan Turgenyev Aszja című elbeszéléséhez